

Dorota Komorowska¹

Katedra Ekonomiki Rolnictwa
i Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych
SGGW

PERSPEKTYWY ROZWOJU ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO W POLSCE

PERSPECTIVES OF ORGANIC FARMING DEVELOPMENT IN POLAND

Synopsis. W Polsce, w porównaniu do innych krajów Unii Europejskiej, notuje się małą liczbę gospodarstw ekologicznych, a istnieją większe możliwości rozwoju produkcji ekologicznej. Polska posiada sprzyjające warunki naturalne do rozwoju rolnictwa ekologicznego. Integracja Polski z UE stwarza możliwości wykorzystania naturalnych uwarunkowań do rozwoju produkcji ekologicznej poprzez powszechnie wdrażane programy pomocy rolnikom prowadzącym produkcję ekologiczną.

Słowa kluczowe: rolnictwo, ekologia, produkcja ekologiczna

Wstęp

Produkty ekologiczne cieszą się rosnącym popytem, a rozwój produkcji ekologicznej zainteresowaniem polityki rolnej krajów Unii Europejskiej oraz wsparciem w ramach Wspólnej Polityki Rolnej UE. Rolnictwo ekologiczne to produkcja sprzyjająca środowisku naturalnemu. Oprócz produkcji wysokiej jakości artykułów żywnościowych, spełnia szereg ważnych zadań. Sprzyja zachowaniu wysokiej żyzności gleb, naturalnego krajobrazu, wspiera ochronę gatunków na powierzchni produkcyjnej i na terenach sąsiedzkich, ochronę wód gruntowych, podnosi świadomość ekologiczną ludności.

W Polsce istnieje wiele przesłanek do rozwoju rolnictwa ekologicznego. Rozdrobniona struktura agrarna i duże zasoby siły roboczej na wsi, niski stopień zanieczyszczenia środowiska, rosnące zainteresowanie i popyt na produkty ekologiczne oraz możliwości eksportu żywności ekologicznej przemawiają za jego rozwojem. Równocześnie istnieje wiele barier i ograniczeń ekonomicznych i społecznych na drodze jego rozwoju.

Rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce

Rolnictwo ekologiczne w krajach Unii Europejskiej rozwija się, szczególnie w krajach wysoko rozwiniętych. Przyczyn należy upatrywać głównie w pomocy państwa organizowanej w ramach programów ekstensyfikacji, ale także w aktywnym udziale rolników w ochronie środowiska, zmianie stylu życia, dążeniu do poprawy zdrowotności zwierząt (pojawienie się choroby szalonych krów), wyższych cenach na produkty ekologiczne czy w przykładzie

¹ Dr inż., Katedra Ekonomiki Rolnictwa i Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych
SGGW, ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa, tel. (022) 5934110, e-mail: dorota_komorowska@sggw.pl

innych rolników. Duże zainteresowanie produktami ekologicznymi w Unii sprawia, że powierzchnia UR uprawiana metodami naturalnymi zwiększa się, rośnie także liczba gospodarstw ekologicznych. Rozwój rolnictwa ekologicznego wiąże się z rozwojem rynków tych produktów. Strona podaży to bogaty asortyment produktów ekologicznych w sieciach handlowych, zaś po stronie popytowej obserwuje się rosnącą liczbę konsumentów o wysokiej świadomości ekologicznej.

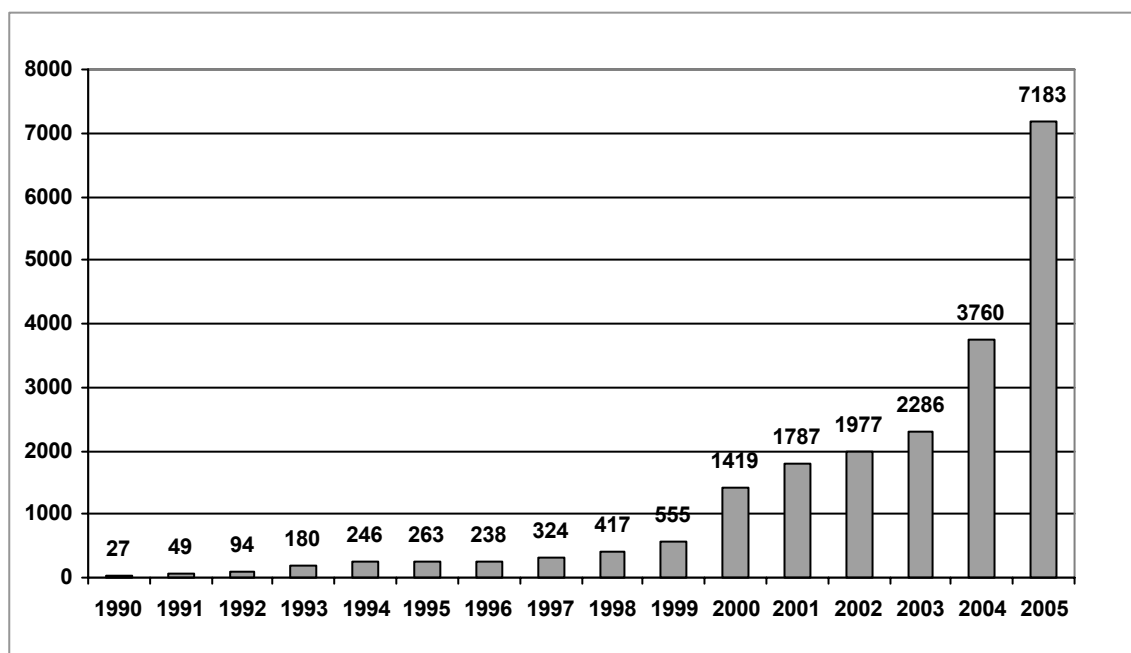
Rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce do roku 1998 był bardzo powolny. Rolnictwo ekologiczne nie korzystało w tamtym okresie z żadnego wsparcia finansowego ze strony państwa, ograniczone były także możliwości uzyskania wyższej ceny zbytu ze względu na słabą organizację rynku produktów ekologicznych. Szybszy rozwój produkcji ekologicznej miał miejsce po wprowadzeniu w 1998 roku dotacji do kosztów kontroli gospodarstw, a w 1999 r. dopłat bezpośrednich do powierzchni oraz po ustawowym uregulowaniu statusu rolnictwa ekologicznego. Od tego momentu postępuje wzrost produkcji metodami ekologicznymi, nie jest on jednak równomierny w całym kraju. Najwięcej gospodarstw ekologicznych powstaje w województwie świętokrzyskim, lubelskim, mazowieckim, podkarpackim i małopolskim, a więc na obszarach typowo rolniczych o małym skażeniu przemysłowym. Najmniej w województwie śląskim, lubuskim, opolskim i łódzkim.

Akty prawne dotyczące rolnictwa ekologicznego [Ustawa... 2001; Rozporządzenie... 2002a; Rozporządzenie... 2002b] umożliwiają jego rozwój, dają zabezpieczenia organizacyjno-prawne producentom i konsumentom. Ustawa reguluje warunki prowadzenia produkcji rolnej i przetwórstwa rolno-spożywczego metodami ekologicznymi, określa system kontroli, certyfikacji oraz obrót produktami i ich znakowanie. Jej przepisy są zgodne z regulacjami prawnymi UE oraz International Federation of Organic Agriculture Movements (IFOAM). Z upoważnienia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi nadzór nad jednostkami certyfikującymi pełni Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych. Kontrolą gospodarstw ekologicznych zajmują się prywatne upoważnione jednostki. Wydają one zaświadczenia na podstawie których rolnik ubiega się o dotacje do upraw ekologicznych i na dofinansowanie kosztów kontroli gospodarstw.

Za popularyzacją rolnictwa ekologicznego w Polsce przemawiają głównie uwarunkowania ekonomiczne i społeczne. Czynniki ekonomiczne to niższe koszty produkcji, popyt na produkty w UE oraz wyższa cena. Dzięki unijnym dopłatom coraz więcej gospodarstw rolnych w Polsce przestawia się na ekologiczną produkcję.

W 2004 roku, w porównaniu do poprzedniego liczba gospodarstw ekologicznych w Polsce wzrosła o 1474 gospodarstw, tj. o 63%, natomiast w 2005 r. w odniesieniu do 2004 r. o

3423 gospodarstw, tj. o 91% (rys. 1). W 2005 r. w porównaniu do 2003 r. odnotowano ponad trzykrotny wzrost liczby gospodarstw prowadzących produkcję metodami ekologicznymi. Obejmują one powierzchnię 167,7 tys. ha użytków rolnych, czyli ok. 1% rolniczej powierzchni kraju. Niemal połowę ich powierzchni zajmują łąki i pastwiska, najmniejszą część stanowią uprawy warzyw i owoców.



Rysunek 1. Liczba gospodarstw ekologicznych w Polsce z certyfikatem i będących w trakcie jego uzyskiwania
 Figure 1. Number of organic farms in Poland already certified or applying for certification

Źródło: Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno – Spożywczych

Większość gospodarstw ekologicznych w Polsce nie ma jeszcze przyznanego certyfikatu produkcji ekologicznej, ale jest w trakcie ubiegania się o niego. Przez dwa lata przechodzą one restrykcyjne kontrole, dopiero trzeciego roku mogą otrzymać certyfikat. Uzyskanie certyfikatu nie zawsze jest przepustką do wyższych cen za artykuły rolne. Często brakuje przetwórców gotowych do zakupu ekologicznej żywności, jednak liczba gospodarstw i wielkość produkcji w branży żywności ekologicznej z roku na rok wzrasta, a prognozy rynkowe dla tej branży są optymistyczne. Wynikają one z obserwacji zachowań konsumenckich, nie zaś ze szczegółowych analiz.

Należy podkreślić, że w Polsce brakuje systemu właściwej dystrybucji, a gospodarstwa ekologiczne funkcjonują bardziej ze względu na dopłaty. Nie ma jeszcze wielu firm zajmujących się dystrybucją żywności ekologicznej. Rynek zbytu formuje się bardzo powoli, dlatego przedsiębiorcy ostrożnie przymierzają się do prowadzenia firm w tej branży, ale mimo to ich liczba wzrasta. W 2005 roku liczba przetwórci produktów rolnictwa ekologicznego wzrosła blisko dwukrotnie w stosunku do 2004 r., tj. z 55 do 99 przetwórci.

Rynki większości krajów UE w porównaniu z polskim są bardzo dobrze rozwinięte, dlatego większość produkcji polskich firm z branży trafia na eksport. Zwiększenie obecności na polskim rynku wymaga rozwinięcia popytu poprzez odpowiednie ukształtowanie świadomości konsumentów, ale także handlowców. Żywność ekologiczną trudno jeszcze znaleźć w hipermarketach. Powstają wprawdzie specjalistyczne sklepy z żywnością ekologiczną, a także ich sieci, np. w Warszawie. Działania te mają jednak wciąż zbyt małą skalę, aby zwiększyć sprzedaż w Polsce. Przeszkodą w zdobyciu szerszego zainteresowania konsumentów żywnością ekologiczną jest z pewnością wysoka cena produktów ekologicznych w porównaniu z żywnością konwencjonalną.

Perspektywy rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce

Rolnictwo ekologiczne w Polsce ma szansę stać się znaczącym elementem rozwoju polskiego rolnictwa. Aby rolnictwo ekologiczne stanowiło istotny składnik rolnictwa zrównoważonego, w najbliższych latach powinien nastąpić skokowy wzrost jego udziału. Pożądany byłby wzrost do poziomu, co najmniej 2% powierzchni UR, a docelowo nawet do 10-15%. Najważniejszą przesłanką ekspansji tego systemu rolnictwa wydaje się fakt, że ukierunkowanie na rolnictwo ekologiczne daje większe szanse konkurencyjności na rynku międzynarodowym niż w przypadku rolnictwa konwencjonalnego (Woś 2001).

Perspektywy rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce warunkuje wykorzystanie silnych stron oraz istniejących szans dla tego typu produkcji rolniczej w naszym kraju.

Silne strony:

- małe zanieczyszczenie środowiska naturalnego;
- przewaga gospodarstw rodzinnych o małej i średniej powierzchni;
- duże zasoby i stosunkowo niskie koszty pracy;
- stosunkowo niski poziom zużycia środków chemicznych;
- wprowadzenie dopłat z budżetu krajowego i unijnego;
- konkurencyjność cenowa polskich produktów ekologicznych na rynku unijnym.

Słabe strony:

- brak zaufania do producentów żywności ekologicznej;
- wysokie koszty produkcji;
- brak rozwiniętej sieci dystrybucji;
- rozdrobnienie podaży i popytu;
- niski poziom marketingu;
- krótki okres przydatności produktów do spożycia;

- Brak jasnej strategii rozwoju i polityki rolnej w tym zakresie.

Szanse:

- rosnąca świadomość ujemnych skutków intensyfikacji rolnictwa dla jakości życia oraz stanu środowiska;
- rosnący udział konsumentów o rozwiniętych preferencjach ekologicznych;
- stworzenie dla produktów ekologicznych systemu dystrybucji oraz promocji na rynkach krajów UE;
- realizacja programów rolno-środowiskowych;
- łączenie produkcji ekologicznej z rozwojem agroturystyki.

Zagrożenia:

- niewielkie możliwości wspierania branży żywności ekologicznej przez państwo na skutek trudności budżetowych;
- niska świadomość ekologiczna konsumentów oraz bariera popytu;
- szybki wzrost liczby gospodarstw ekologicznych w krajach UE;
- małe przetwórnice żywności ekologicznej mają trudności ze spełnieniem wymagań sanitarno-weterynaryjnych.

Wobec powyższego, do najważniejszych czynników rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce można zaliczyć:

- politykę wspierania produkcji i rynku żywności ekologicznej;
- wykorzystanie szans eksportowych;
- łączenie produkcji ekologicznej z rozwojem agroturystyki;
- rozwój jednostek integrujących rozproszoną produkcję, zajmujących się dystrybucją, w tym grup producenckich.

Dalszy rozwój produkcji żywności ekologicznej wiąże się z wykorzystaniem różnych kanałów dystrybucji, także sklepów spożywczych i supermarketów. Ważna jest dbałość o wygląd produktów ekologicznych oraz budowanie wartości marki. Należy organizować promocje wyjaśniające zalety produktów ekologicznych i upowszechniać informacje o ich walorach.

Podsumowanie

Rolnictwo polskie ma liczne atuty z punktu widzenia możliwości rozwoju ekologicznego sposobu gospodarowania, szczególnie w regionach, gdzie warunki przyrodnicze i niski stopień uprzemysłowienia, a tym samym małe zanieczyszczenie środowiska naturalnego sprzyjają produkcji ekologicznej.

Tradycyjny charakter rolnictwa w Polsce, który w dużej mierze wynika z jego rozdrobnienia, a tym samym duże zasoby pracy w rolnictwie i stosunkowo niski poziom zużycia środków chemicznych - sprzyja rozwojowi produkcji ekologicznej i warunkuje konkurencyjność polskich produktów ekologicznych na rynku unijnym. Stale zwiększający się popyt na produkty ekologiczne w krajach Unii oraz poza nią, głównie w USA to perspektywy dla branży żywności ekologicznej w Polsce. Zatem niezbędna jest polityka wspierania jego rozwoju oraz edukacja ekologiczna społeczeństwa.

Literatura

- Runowski H. (2002): Rozwój zrównoważony rolnictwa i gospodarstw rolniczych. [W:] Wieś i Rolnictwo. Perspektywy rozwoju. IERiGŻ, PAN, SGH, Warszawa.
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 14 maja 2002 r w sprawie szczegółowych warunków wytwarzania produktów rolnictwa ekologicznego. (2002a). *Dz. U.* nr 77 poz. 699.
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 15 maja 2002 r w sprawie wykazu substancji dodatkowych, innych składników wspomagających i składników pochodzenia rolniczego wytworzonych metodami innymi niż ekologiczne dopuszczonych do stosowania przy wytwarzaniu produktów rolnictwa ekologicznego. *Dz. U.* nr 77 poz. 700.
- Ustawa o rolnictwie ekologicznym z 16 marca 2001 r. (2001). *Dz. U.* nr 38, poz. 452.
- Woś A. (2001): Rolnictwo Polski wobec procesów globalizacji. Studia i Monografie nr 105. IERiGŻ, Warszawa.
- Woś A., Zegar J. (2002): Rolnictwo społecznie zrównoważone. IERiGŻ, Warszawa.

Abstract. In comparison with other countries of the European Union, there is a very small number of organic farms in Poland, even though there are many possibilities for development of organic production. Poland has very good natural conditions for development of organic agriculture. The accession of Poland to the European Union is creating some new possibilities and conditions for development of organic production. This can be achieved by creating aid programmes for farmers. These programmes are targeted at those farmers who follow organic production methods.

Key words: agriculture, ecology, ecological production, organic farming